

RAYMOND QUENEAU

Exerciții de stil

Colectiv de traducători coordonat de Romulus BUCUR

Prefață de Luca PIȚU

PARALELA 45

Colecție inițiată de Gheorghe Crăciun

Editor: Călin Vlășie

Redactor: Mugur Butuza

Tehnoredactare & prepress: Luminița Badea

Coperta colecției: Ionuț Broșțianu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

QUENEAU, RAYMOND

Exerciții de stil / Raymond Queneau ; trad.: Romulus Bucur,
Luminița Boază, Irina Grădinariu ; pref. Luca Pițu. – Ed. a 3-a. –
Pitești: Paralela 45, 2013

ISBN 978-973-47-1670-8

I. Bucur, Romulus (trad.)

II. Boază, Luminița (trad.)

III. Grădinariu, Irina (trad.)

IV. Pițu, Luca (pref.)

821.133.1-4=135.1

Raymond Queneau, *Exercices de style*

Copyright © Editions Gallimard, 1947

Copyright © Editura Paralela 45, 2013, pentru prezenta traducere

Queneau: febrilul, exploratorul, rescriitorul...

S-a întrupat în istoria culturală a Hexagonului la 1903, gândirostifăptuind principalmente între 1924, data lansării primului manifest suprarealist, și 1976, data ocultării sale majore, supraviețuind carevasăzică un an dispariției remarcate a Marelui Cîrmaci Maoist al Chinei Populare, atît de idolatrizat în Occident. Dintre biografemele sale, numeroase și apetisante¹, vom aminti studiile superioare, cu licența în Litere și Filosofie la Universitatea Lutețiană; serviciul militar în Marocul colonial, bun prilej de a se iniția în neofranceză, limba argotică și populară, al cărei teoretician, apărător și ilustrator se va fi vrut mereu; colaborarea cu André Breton, cumnatul său vremelnic, și ruptura cu grupul acestuia... din motive personale, evocate hilarant în romanu-i *Odile*; cei patru ani de lucru, la Biblioteca Națională, în tema heterodocșilor din secolul nouăsprezece, cu urme în *Copiii mîlului*; cura psihanalitică întreprinsă în Anii Treizeci, cu urme în *Stejar și cîine*, autobiografia-i stihizată; înțîlnirea cu sistemul lui Hegel, predat de Kojève la École de Hautes Études, și impactul cursurilor lui Puech despre Gnoză + Maniheim, lecturile guénoniene, complicitățile juvenile cu Georges Bataille și cercul lui Boris Souvarine, toate lăsînd urme în opera-i multiplă, în gîndirea-i vivace, în febrilitatea-i vrednică, în navigatorismu-i enciclopedic [măcar că nu exista p-atunci Internetul: căci ar fi surfat și pre *web*]; participarea soldatescă la Rezelul din 1939-1940 cu Germania Hitlerizată; slujba de lector, apoi de res-

pensabil cu editarea clasicii și „Enciclopedia Pleiadei”, la prestigioasa Editură Gallimard; activitatea – ctitorială, liderială + neobosită – din Atelierul de Literatură Potențială; contribuțiile la manifestarea Colegiului de Patafizică² [unde, ca și Ionesco, primise invidiabilul titlu de Transcendent Satrap], ca să nu mai pomenim tribulațiile sale de membru al Academiei Goncourt, cea responsabilă cu binecunoscutul premiu literar, înșfăcat și de compatriotul nostru Vintilă Horia pentru *Dumnezeu s-a născut în exil*.

* * *

Îl vom prezenta în cele ce urmează sub triplul aspect al febrilității creativicești, al pasiunii exploratorii [reținând că mult îi dispăcea localizarea sa grăbită sub zodia experimentului³], al travaliului de neîntrepută reciclare și reformare a formelor, de rescriere a scrierilor. Vorba ceea: „*Tout, il aura joué de tout, et – avec quel sérieux – il aura joué de toutes les formes, du simple aphorisme au roman, en passant par l’ode ou la ballade, le proverbe ou le texte critique, et de tous les styles, depuis les formules les plus sobrement littéraires jusqu’à l’écriture phonétique, en passant, là encore, par des monologues en argot, des contrepèteries ou des dialogues comme pris sur le vif qu’échangent les personnages de son univers romanesque, bistrotiers, boutiquiers, petits marlous et cartomanciennes, hurluberlus et autres pierrots lunaires*”^{3b}.

* * *

Nu ne vom opri, în prezenta prefațetă, la toate culegerile lui poeticești, elaborate paralel cu romanele, înainte și după al Doilea Rezel Mondial, ci doar la cele unde, foarte puțin îndatorat suprarealismului, se vedește sprintar, ingenios, inventiv, combinator, neastîmpărat reconșionator textual, titlator al potenșialitășilor, ludic serios, ce mai! Pe celelalte le vom reaminti numai: *Les Ziaux, Bucoliques, L’instant fatal, Si tu t’imagines, Le chien à la mandoline, Courir les rues, Battre la campagne, Fendre les flots*, celor necunosșatori de idiom frîncesc, ori grăbișii, recomandîndu-le antologia meșterită de Ion Caraion, la Editura Albatros, în 1979. De ocupat, fugitiv totuși, o să ne ocupăm numai de *Chêne et chien, Petite cosmogonie portative, Le Chant du Styrene, Cent mille*

milliards de poèmes, poate și de *Morale élémentaire*, pentru a răspunde – evaziv încă o dată – întrebării lui Mihai Ignat, poetul și universitarul brașovean, Klein al nostru, dacă e RQ mai grozav ca romancier ori ca stihuitor. Le luăm la rînd... în dezordine prea puțin calculată și murmurăm, argumentînd pe cît ne stă în putirință, că:

Stejar și cîine e construit ca o autobiografie în versuri, ca o goetheană *Dichtung und Wahrheit* în manieră poetică, doar cu sintagma de roman autobio nu vom fi de acord, fiindcă, pentru orice teoretic serios al literaturii, oximoronică se prezintă la interval, cînd nu se adeverează o frumusețe de *contradictio în adiecto*. Nu e un poem didactic pentru psihologi; contează, în el, decalajul dintre vocea memoratoare și vocea rememorată, alternanțele prezent-trecut, naveta lirică între timpul trăirii și timpul evocării, emulația versurilor lungi, hexametrice, cu acelea scurte, aducîndu-se din adîncurile amintirii la suprafața scriiturii ironicamente nostalgice locomotiva cu abur, cornetul acustic, telegraful fără fir al vecinului, încoronarea lui George al V-lea, școala primară unde înveți bastonașe, cifre și litere, Buffalo Bill, cărțile pentru copii ale Doamnei de Ségur, Chaplin, primele deplasări, confesiunile libidinale, cura psihanalitică și dialogurile cu terapeutul mereu remunerabil, explozia maternului sex-soare aidoma unui excrement negru, fascinația Meduzei cu limba scoasă, viziunea astrului excremential, datorată frecventării cursului lui Puech și nebunilor literari ai veacului nouăsprezece, sărbătoarea sătească anticipatoare a celei din romanul *Sfîntul Așteaptă...* Vocabulele titulare, *chêne et chien*, și le dorește poetul-narator etimonuri pentru numele său de familie, *Queneau*.

Micuța cosmogonie portativă, cu cele șase cînturi ale ei, nu e nici ea poem didactic, necum filosofic, deși intertextualizează parodicește cu *De rerum natura*, ambiționînd Exploratorul Nostru Quenellian, postvechi dar nu încă postmodern, să exploateze poeticitatea neologismelor și a terminologiei disciplinelor actuale. E scriptată în alexandrini, punînd știința în temă, literaturizînd-o cu falsă seriozitate. Omul apare în cîntul al cincilea. Al șaselea-i consacrat mașinilor de calculat și altor computere. În al treilea cînt, grație prozopopeii lui Hermes, avem și poem în poem, punere în

abis, specularitate, explicare a lucrăturii pentru cetitoriulul francez ignar, căci așa îl lămurește zeul elen pe RQ: *au lieu de la lune au printemps/ il a pris la cellule et la fonction phenol/ Compris?*⁴

Cîntecul Stirenului extrage poeticitate din materiile plastice, mai cu seamă polistirenice, dar *il en est d'inconnus/ Qui attendent encore la mutation chimique/ Pour mériter enfin la vente à prix unique*. În fine... lăsînd neexegetat poemul *Explicarea metaforei*, admirabil de altfel și pentru un neuniversitar, să poposim puțintel în preajma *Moralei elementare*.

Placheta în cestiune nu are ambițiile pleșuane din *Minima Moralia*, ci, mai modestă, iscă frumuseți și prețuri noi din xenisme, barbarisme, argotisme și locuțiuni etice, puse să tragă la hamul literaturității, alături, e drept, de unele structuri matematice precise, mereu invocate, deseori transgresate, totdeauna cu grijă adoptate, travaliului rescriitor nerigid adaptate. *Last but not least...* ce?

...*O sută de mii de miliarde de poeme*, un volumaș ce cuprinde zece sonete ale căror stihuri se pot combina între ele ca să genereze fabulosul număr de unități estetice anunțat în titlu: 10¹⁴. Cetitoriul, hexagonal au ba [pentru că ne dorim și o versiune locală], împerechind versurile înscrise pe lamelele cărțuliei, își compune astfel propriul poem, își alcătuește în felul acesta propriul sonet, își actualizează *eo more* textula personală, zăcatoare în latența celor zece de bază. În zece pagini numai, numai în zece, a dat Queneau cartea cea mai lungă din lume. Doar lumea e mai lungă decît ea. Cam două sute de ani bibliotecoși i-ar trebui ciolovecului, cetînd multe ceasuri pe zi, ca s-o scoată la capăt cu acest îndrăzneț experiment de literatură potențială⁵, mai îndrăzneț poate decît *Exercițiile de stil*, unde cutare incident de transport în comun se află modulată în nouăzeci și nouă de feluri stilistice, și decît *O poveste pe placul dumneavoastră*, grădină diegetică borgesiană a unor *senderos que se bifurcan* și obligă la cîteva opțiuni lecturale⁶.

Cu asta atingem contribuția auctorului quenellian la Atelierul de Literatură Potențială^{ob}, creat împreună cu matematicianul François Le Lionnais, care va pui și un *Ouvroir de Littérature Potentielle Policière*, siglat Ou.li.po.po. În echipele respective s-or afirmatărei poeți, oameni de știință, universitari, amatori luminați, traducători, dar și destui pa-

Metaforic

În centrul zilei, azvîrlit în grămada de sardele călătoare dintr-un coleopter cu abdomenul alburii, un pui cu gîtul lung golaș începu deodată să-i predice pașnic uneia dintre ele și vorba i se desfășură în aer, mustind de reproș. Apoi, atras de un gol, păsăroiul se grăbi într-acolo.

Într-un posomorît deșert urban, l-am revăzut în aceeași zi băgîndu-se în seamă pentru un fleac de nasture.

Retrograd

Ar trebui să-ți mai pui un nasture la pardesiu, îi spuse prietenul lui. L-am întâlnit în mijlocul lui Cour de Rome, după ce l-am lăsat năvălind cu lăcomie spre un loc pe scaun. Tocmai protestase împotriva îmbrâncelii unui alt călător care, zicea el, se băga în el de fiecare dată când cobora cineva. Acest tânăr descărnat era purtătorul unei pălării ridicole. Asta se petrecea pe platforma unui autobuz S plin în acea amiază.

Surprize

Cît de înghesuiți puteam fi pe platforma aceea de autobuz! Și ce aer tîmp și ridicol putea să aibă băiatul acela! Dar ce face? Ia uite cum vrea să se ia la harță cu un om cumsecade care – pretindea el! domnișorul! – îl îmbrîncea! Și apoi nu găsește nimic mai bun de făcut decît să se ducă repede să ocupe un loc rămas liber! În loc să i-l lase unei doamne!

După două ore, ghiciți pe cine întîlnesc în fața gării Saint-Lazare? Același filfizon! Pe cale să primească recomandări vestimentare! De la un amic!

De necrezut!

Vis

Se făcea că totul era cețos și sidefiu în jurul meu, cu arătări multe și tulburi, printre care se desena totuși destul de bine doar figura unui tânăr al cărui gât lung părea deja să anunțe, prin el însuși, caracterul în același timp laș și cîrtitor al personajului. Panglica pălăriei sale era înlocuită de o sfoară împletită. Se certă apoi cu un individ pe care nu îl vedeam, după care, parcă apucat de frică, se aruncă în umbra unui culoar.

O altă parte a visului mi-l arată mergînd în plin soare prin fața gării Saint-Lazare. Este cu un tovarăș care îi spune: „Ar trebui să-ți mai pui un nasture la pardesiu”.

Atunci m-am trezit.

Vulgar

Să tot fi fost trecut de amiază când am putut să urc în sî. Urc deci și cum scot lozu' dă bilet iacăță un gagiu cam fraier cu gîtu' telescopic și un soi dă sfoară în jur la pălărie. Belesc ochii la el că-mi pare cam fraier, când gagiu' să ia dă ăl dă lîngă el. Ascultați, face el, nu puteți fi mai atent, zice, de parcă ar boci, c-o faceți expré, faceți mișto dă mine, că mă călcați tot timpu' pă bătături, zice. La asta, umflîndu-i-se pipota, se așeză. Ca un fraier.

Dau mai tîrziu pe la Cour de Rome și-l găsesc măcăind cu un alt fraier ca el. Ascultă, face ăla, ar trebui să-ți pui un nasture la jentilică.

Interogatoriu

- La ce oră din acea zi a trecut autobuzul liniei S de douăsprezece și 23 spre poarta Champerret?
- La douăsprezece și 38.
- Era multă lume în mai sus menționatul autobuz al liniei S?
- Stivă.
- Ce ați remarcat ciudat?
- Un ciudat care avea un gît foarte lung și un șnur în jurul pălăriei.
- Comportamentul lui era la fel de deosebit ca și ținuta și anatomia lui?
- La început nu; era normal, dar pînă la urmă s-a dovedit a fi cel al unui ciclotimic paranoic ușor hipotensiv, într-o stare de iritabilitate hipergastrică.
- Cum se manifesta? Prin ce se traducea aceasta?
- Ciudatul în cauză își interpelă vecinul pe un ton plîngăreț, întrebîndu-l dacă nu cumva îl călca intenționat pe picioare de fiecare dată cînd urcau sau coborau călători.
- Acest reproș era întemeiat?
- Nu am cunoștință de acest lucru.
- Cum s-a terminat acest incident?
- Prin plecarea precipitată a tînărului, care s-a dus să ocupe un loc liber.

- Acest incident a avut vreo continuare?
- În mai puțin de două ore.
- În ce a constat această continuare?
- În reapariția acestui individ în calea mea.
- Unde și cum l-ați revăzut?
- Trecînd cu autobuzul prin față pe la Cour de Rome.
- Ce făcea acolo?
- Lua consultații în materie de eleganță.

Comedie

ACTUL ÎNTÎI

Scena I

(Pe platforma din spate a unui autobuz S, într-o zi, pe la amiază.)

CONTROLORUL: Banii, vrog.

(Niște călători îi dau banii.)

Scena a II-a

(Autobuzul se oprește.)

CONTROLORUL: Să facem loc la coborîre. Priorități? O prioritate. E plin. Țîr, țîr, țîr.

ACTUL AL II-LEA

Scena I

(Același decor.)

PRIMUL CĂLĂTOR *(tînăr, cu gâtul lung, cu șnur în jurul pălăriei)*: S-ar spune, domnule, că o faceți intenționat, mă călcați pe picior de fiecare dată cînd trec oameni.

AL DOILEA CĂLĂTOR *(ridică din umeri)*.

Cuprins

<i>Prefață. Queneau: febrilul, exploratorul, rescriitorul...</i> , de Luca Pițu.....	5
Notații	29
Dublă partidă.....	31
Litote	32
Metaforic.....	33
Retrograd	34
Surprize	35
Vis	36
Pronosticuri.....	37
Sinchize	38
Curcubeul.....	39
Logo-raliu.....	40
Ezități	41
Precizări.....	42
Partea subiectivă	43
Altă subiectivitate.....	44
Povestire.....	45
Cuvinte compuse	46
Negativități.....	47
Animism.....	48
Anagrame.....	49
Distinguo	50
Homeoteleute	51
Scrisoare oficială	52
Rugăm inserați.....	54
Onomatopoe.....	55
Analiză logică	56
Insistență	58
Ignoranță	60
Trecut nedefinit.....	61
Prezent	62
Perfect simplu	63
Imperfect	64
Alexandrini	65

Poliptote	66
Afereze.....	67
Apocope.....	68
Sincope	69
Io	70
Exclamații.....	71
Deci.....	72
Sforăitor.....	73
Vulgar	74
Interogatoriu.....	75
Comedie	77
Aparteuri.....	79
Parecheze.....	80
Fantomatic	81
Filosofic.....	83
Apostrofă	84
Neîndemînic	85
Dezinvolt.....	87
Parțial	89
Sonet	91
Olfactiv	92
Gustativ	93
Tactil	94
Vizual.....	95
Auditiv	96
Telegrafic.....	97
Odă.....	98
Permutări pe grupe crescătoare de litere.....	101
Permutări pe grupe crescătoare de cuvinte.....	102
Elenisme.....	103
Mulțimi	104
Definițional.....	106
Tanka	107
Vers liber	108
Translatare.....	109
Lipogramă	110
Anglicisme.....	111
Pro(s)teze.....	112
Epenteze.....	113
Paragogi.....	114
Părți de vorbire.....	115
Metateze	116
Prin față pe la spate.....	117
Nume proprii.....	118
Pășărească.....	119

Javanez.....	120
Antonimic.....	121
Macaronic.....	122
Omofonic.....	123
Italienisme.....	124
Pentru engleji.....	125
Contrepet.....	126
Botanic.....	127
Medical.....	128
Injurious.....	129
Gastronomic.....	130
Zoologic.....	131
Neputincios.....	132
Modern style.....	133
Probabilist.....	134
Portret.....	135
Geometric.....	136
Țărănesc.....	137
Interjecții.....	138
Prețios.....	139
Neașteptat.....	141